

місце в історії педагогічної думки, здійснюють свій помітний вплив на формування цінностей сучасної школи.

**БІБЛІОГРАФІЯ**

1. Калініченко Н.А., Перебийніс Г.М. Сучасники В.О.Сухомлинського / Н.А. Калініченко, Г.М.Перебийніс. – Кіровоград, вид-во «Народне слово». – 260 с.
2. Калініченко Н.А. Василь Сухомлинський, Іван Ткаченко, Олександр Захаренко: концепти продуктивної педагогіки / Н.А. Калініченко. Наукове видання. – Кіровоград, «ІМЕКС-ЛТД», 2013. – 188 с.
3. Спогади про І.Г. Ткаченка / Укл. А.Б. Іванко. – Кіровоград: ПП «Поліграф-Терція», 2004. – 132 с.
4. Ткаченко І.Г. Трудове виховання старшокласників / І.Г.Ткаченко. – К.: Рад. школа, 1971. – 144 с.
5. Ткаченко І.Г. Богданівська середня школа імені В.І.Леніна / І.Г.Ткаченко. – К.: Рад. школа, 1975. – 276 с.

6. Ткаченко І.Г.: навчання, пізнання, творчість / Районний методичний кабінет, м. Знамянка, 1990. – 26 с.

7. Ткаченко І.Г. В.О. Сухомлинський у моєму житті / І.Г.Ткаченко// Спогади про В.О. Сухомлинського. – К.: Рад. школа. – 1990. – С. 109-116.

8. Лист Сухомлинського Василя Олександровича до Ткаченка Івана Гуровича від 28 липня 1970 р. // Фонд І.Г.Ткаченка. – 1 арк.

**ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА**

**Калініченко Надія Андріївна** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти Комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

*Коло наукових інтересів автора:* історіографія дослідження освітніх процесів в Україні; концепти гуманної педагогіки Василя Сухомлинського, Івана Ткаченка, Олександра Захаренка.

**УДК 371.13**

**СОЦІАЛЬНИЙ ПРАЦІВНИК: АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ**

*Вікторія КОРНЕЩУК (Одеса)*

**Постановка проблеми.** Невідповідність між суб'єктивними уявленнями про певну професійну діяльність та реальністю зазвичай призводить до того, що вже на першому курсі навчання у ВНЗ студенти незадоволені своїм професійним вибором. Як наслідок, – зниження пізнавального й професійного інтересу, відмова працювати за обраним фахом. Слід констатувати, що професія соціального працівника не відноситься до категорій так званих престижних професій, що зумовлено досить низькою заробітною платнею та надзвичайно важкими умовами праці з людьми похилого віку, людьми з обмеженими можливостями, інвалідами та іншими категоріями населення, що потребують соціальної підтримки. Тому чинник «престижності» не є провідним мотивом у виборі означеної професії. Проте від знань про професію, про відповідність власних здібностей вимогам професії залежить не тільки адекватність професійного самовизначення, але й успішність професійного становлення у ВНЗ, а також ефективність подальшої професійної діяльності у соціальній сфері.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблемам професійного самовизначення та його діагностування присвячені роботи В. Васильків, Є. Головаха, М. Дьяченка, Е. Зеєра, Л. Кандибович, Є. Клімова, Г. Нікіфорова,

А. Павлової, Н. Садовникової, Я. Синцової та інших науковців.

**Мета статті** – проаналізувати процес професійного самовизначення абітурієнтів на етапі вибору професії соціального працівника.

**Виклад основного матеріалу.** Як відомо, професійне самовизначення полягає в усвідомленні майбутніми фахівцями відповідності своїх можливостей психологічним вимогам обраної професії, своєї ролі в системі соціальних відносин і своєї відповідальності за виконання обов'язків, що виникають внаслідок зробленого вибору: професійне самовизначення – це «вибір особистістю виду майбутньої професійної діяльності, що відбувається на основі наявних у неї професійних нахилів, інтересів і сформованих здібностей» [3: 312]. Професійне самовизначення починається з моменту зародження в людини потреби щодо вибору професійної діяльності, реалізується через формування в неї ставлення до себе як суб'єкта професійної діяльності на основі самооцінки свого рівня професіоналізації. Зі зростанням об'єктивного рівня професіоналізації зростають та ускладнюються критерії оцінки цього рівня, тому процес професійного самовизначення не припиняється.

Основа професійного самовизначення майбутніх соціальних працівників складають такі чинники: усвідомлення цінності суспільно-корисної праці; загальна орієнтація у соціально-

економічній ситуації в країні; усвідомлення необхідності загальної та відповідної професійної підготовки; загальна орієнтація в світі професій; виокремлення перспективної професійної цілі та її узгодження з іншими важливими життєвими цілями.

Для виявлення особливостей вибору сучасними абітурієнтами професії соціального працівника було проведено опитування за адаптованими нами методиками «Професійні наміри та захоплення» [1] та «Методики вивчення уявлень про обрану професію» В. Брагіної [2]. В анкетуванні взяли участь студенти першого курсу ОНПУ, що обрали спеціальність «Соціальна робота». Опитування здійснювалося відразу після зарахування, перед початком занять на 1-му курсі.

Згідно з результатами опитування, 48% студентів обрали професію соціального працівника, оскільки вважають себе здібними до діяльності в соціальній сфері; 60% – визнають цю професію цікавою, а 24% – потрібною та важливою для суспільства. 6% першокурсників сподіваються, що дана професія має матеріальні переваги щодо інших професій. Жоден із опитованих не визнав, що добре знає саме професію соціального працівника.

На запитання «Де Ви читали про професію соціального працівника?» 12% студентів зазначили, що в художній, 30% – у науково-популярній, 36% – у спеціалізованій літературі. 18% студентів отримали відомості про професію за допомогою мережі Internet, 6% – на офіційному сайті ОНПУ.

Переважає більшість студентів (78%) радилися щодо вибору професії соціального працівника з батьками, 36% – з однолітками, 24% – з викладачами, а 12% не потребували порад і робили професійний вибір самостійно.

На запитання анкети «Чи є професія, близька або споріднена із професією соціального працівника, якими б Ви могли успішно оволодіти?» 54% студентів дали позитивну відповідь, але не змогли навести приклади таких професій (іноді спорідненими професіями називали професію культуролога та перекладача, що не відповідає дійсності). 6% студентів відповіли негативно, а 40% – утруднилися з відповіддю.

Анкетування показало, що сучасна молодь робить професійний вибір вимушено, напередодні вступу до ВНЗ, адже 78% студентів зазначили, що обирали професію в 11-му класі, і лише 22% – в 10-му. Деякі абітурієнти зробили професійний вибір вже в ОНПУ, на момент подачі документів до приймальної комісії.

22% студентів серед причин, що заважають у здійсненні професійного вибору, зазначили відсутність усталеного інтересу до певної діяльності; 54% – погану інформованість про

професії; 18% – невпевненість у власних можливостях, низьку самооцінку; 6% – неуспіх під час виконання багатьох справ.

Найбільш важливим під час вибору професії для 24% студентів було бажання принести користь суспільству; для 18% – уявлення про високий соціальний статус професії соціального працівника; для 22% – можливість отримувати добру зарплатню; для 42% – інтерес, творчість у роботі; для 30% – відповідність роботи власним можливостям.

78% першокурсників вважають свій професійний вибір остаточним, 6% – вагаються щодо цього, а 16% вбачають можливість повторного вибору професії.

36% першокурсників зазначили, що найбільший вплив на вибір ними професії спричинили батьки, а 6% – однолітки. Жоден із студентів не вказав на вчителів, які також могли впливати на процес професійного самовизначення старшокласників.

На запитання «Як часто розповідали вчителі у школі про професії?» 4% першокурсників відповіли «часто», 54% – «рідко», 30% – «надзвичайно рідко» і 12% – «взагалі не розповідали».

Рівень труднощі професійної діяльності соціального працівника 18% першокурсників оцінили як «важка робота», 54% – як «скоріше важка, ніж легка», що відповідає дійсності. Проте 22% студентів вважають професійну діяльність соціального працівника «скоріше легкою, ніж важкою», а 6% оцінили її як досить легку. Щодо рівня необхідного соціальному працівнику загальної та спеціальної освіти, то 30% першокурсників оцінили його як досить високий, 60% – як високий, 10% – як невисокий. Суспільну значущість обраної професії 18% студентів оцінили як досить високу, 66% – як високу, 12% – як невисоку і 4% – як мінімальну. На пропозицію оцінити власний потенційний успіх у професії соціального працівника 18% першокурсників зазначили відповідь «досить високий», 54% – «високий», 28% – «невисокий». Санітарно-гігієнічні умови труда соціального працівника 24% першокурсників оцінили як «досить хороші», 12% – як «хороші», 24% – як «досить задовільні», 42% – як «задовільні» (жоден із студентів не вважає їх поганими чи дуже поганими). Щодо можливостей вибору умов роботи за даною професією, то 36% студентів вважають, що вибір необмежений; 40% – що вибір обмежений багатьма галузями. По 12% першокурсників зазначили, що вибір обмежений однією широко представленою галуззю, а також, що можливості для вибору мінімальні. Ступінь привабливості обраної професії студенти визначили наступним чином: дуже подобається – 24%; подобається – 40%; скоріше подобається, ніж ні – 36%.

Одне із запитань анкети мало відкритий характер та передбачало опис професії соціального працівника за схемою: що робить соціальний працівник; за допомогою яких методів, інструментів здійснюється його професійна діяльність; яке можливе соціальне та професійне просування; яка мінімальна та максимальна заробітна платня; де навчають цій професії; яка галузь її застосування; які якості професійно важливі для соціального працівника, а також які індивідуально-психологічні якості заважають соціальній роботі.

Так, на запитання «Що робить соціальний працівник?» першокурсники відповіли: спілкується, працює з людьми; допомагає людям, консулює їх з різних питань; вирішує важливі для людей і суспільства проблеми; слугує суспільству; виконує роботу, безпосередньо пов'язану із соціумом; допомагає малозабезпеченим людям, дітям та інвалідам, щоб вони не відчували себе непотрібними; вивчає суспільство. Означені відповіді свідчать про те, що абітурієнти обирають професію інтуїтивно та мало знають про неї. Щодо методів та інструментів, за допомогою яких соціальний працівник виконує свою професійну діяльність, то студенти назвали: комунікативні, психологічні методи (тестування; тренінги). Слід зазначити, що це запитання викликало найбільші утруднення, оскільки студенти плутали методи та інструменти здійснення діяльності з професійно важливими якостями, необхідними соціальному працівнику для її виконання. На запитання «Яке можливе соціальне та професійне просування?» першокурсники не змогли надати відповіді. Деякі зазначили, що таке просування залежить передусім від особистісних можливостей працівника, його бажання досягти успіху. Відповіді на запитання «Яка в соціального працівника мінімальна та максимальна заробітна платня?» також засвідчили, що абітурієнти роблять свій професійний вибір малоусвідомлено та не цікавилися професією, яку обрали. Першокурсники відверто відповідали: «Не знаю», «Залежить від того, де працювати», «Мінімальна»; деякі вказували межі від 1400 до 6000 гривень. Щодо запитання «Де навчають професії соціального працівника?» переважна більшість студентів відповіли, що в ОНПУ. Це також свідчить про відсутність цілеспрямованого пошуку абітурієнтами ВНЗ, які здійснюють професійну підготовку соціальних працівників, а відтак про відсутність пошуку інформації, необхідної для правильного здійснення професійного вибору. Цей висновок підтверджує нездатність першокурсників відповісти на запитання «Яка галузь застосування професії соціального працівника?».

Лише деякі студенти вказали на соціальні служби, дитячі будинки та будинки старих, партійні організації тощо. Професійно важливими для соціального працівника першокурсники назвали: грамотну усну та писемну мови; винахідливість; врівноваженість; комунікабельність; відкритість, готовність допомагати людям; дисциплінованість; чесність; щирість; доброту; терплячість; розуміння; толерантність; гуманність; здатність до альтруїзму; психологічні знання і вміння тощо. Індивідуально-психологічними якостями, які протипоказані соціальному працівнику, першокурсники вважають надмірну емоційність, неврівноваженість, замкненість, роздратованість, неприязнь до людей, невпевненість у собі, сором'язливість. Зазначені відповіді мають досить широкий характер та ще раз підтверджують відсутність в абітурієнтів ґрунтовних знань та уявлень про обрану професію.

**Висновки.** Отже, результати проведеного анкетування дозволили дійти висновку, що професійне самовизначення переважної більшості майбутніх соціальних працівників є неусвідомленим та відбувалося за відсутності ґрунтовного аналізу обраної професії. Наведені результати також свідчать про недостатню профорієнтаційну роботу, що проводиться в школах. Тому не випадково, що впродовж навчання ставлення студентів до обраної професії змінюється від позитивного до негативного, адже їхні хибні сподівання щодо сутності соціальної роботи не виправдовуються.

Оскільки професійне самовизначення людини не припиняється на етапі вибору професії, то завдання ВНЗ та спеціалізованих кафедр, що здійснюють професійну підготовку соціальних працівників, полягає в тому, щоб не тільки забезпечити процес оволодіння майбутніми фахівцями професійно значущими знаннями, вміннями та якостями, але й процес формування ціннісного ставлення до обраної професії.

#### БІБЛІОГРАФІЯ

1. Зеер Э. Ф. Профорієнтація: Теорія і практика: уч. пос. для вищої школи / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Н. О. Садовникова. – М.: Академический проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2004. – 192 с.
2. Методы социально-психологических исследований: Сб. научн. трудов / [под общ. ред. М. А. Меньшиковой]. – М.: НИИ общей педагогики АПН СССР; Ин-т общей и педагогической психологии АПН СССР, 1975. – 272.
3. Психологічна енциклопедія / [автор-упор. О. М. Степанов]. – К.: Академвидав, 2006. – 424 с.

## ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

**Корнешук Вікторія Вікторівна** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи та кадрового менеджменту

Одеського національного політехнічного університету.

*Коло наукових інтересів:* дослідження проблем професійного та особистісного розвитку майбутніх фахівців.

УДК 37.013

## ДИНАМІКА ЗМІН В ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

*Олена КУЗНЕЦОВА (Харків)*

**Актуальність.** Питання удосконалення та модернізації педагогічної освіти в Україні є предметом наукових дискусій і практичних нововведень. Їх ефективність залежить від зваженості рішень, що приймаються, що в свою чергу вимагає ретельного вивчення функціонування систем педагогічної освіти у провідних країнах світу та врахування позитивного педагогічного досвіду.

**Аналіз останніх публікацій і досліджень.** Багатоаспектність організації та змісту педагогічної освіти у провідних країнах світу висвітлюють дослідження Н.Абашкіної, А.Сбруєвої, Ю.Кіщенко, Т.Кошманової, В.Пашкова, Л.Пуховської та багатьох інших науковців. Поряд з тим розв'язання проблеми побудови дієвої ефективної системи педагогічної освіти потребує докладання подальших зусиль, теоретичного осмислення зарубіжного досвіду і реалізації конкретних заходів для забезпечення підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів.

**Метою** статті є висвітлення динаміки змін в організації педагогічної освіти майбутніх фахівців у Великій Британії та виявлення пріоритетів у їх реалізації.

**Виклад основного матеріалу.** На початку другої половини століття особливості підготовки вчителів у Великій Британії зумовлювало існування шкіл різного типу. У 70-х роках ХХ ст. педагогічна освіта зазнала істотної перебудови: педагогічні коледжі були віднесені до категорії вищих навчальних закладів, було затверджено двоступеневу підготовку вчителів, термін навчання майбутніх учителів було продовжено на один рік.

Утім фактично у пропозиціях, розроблених Комітетом Е.Джеймса (1972 р.), були запропоновані три послідовні цикли підготовки вчителів із присудженням відповідних освітніх ступенів: 1) здобуття базової вищої освіти (1-2 роки); 2) професійно-педагогічна підготовка: 1 рік - у вищому навчальному закладі і 1 рік – у школі; 3) підвищення кваліфікації учителів.

Такої моделі підготовки вчителів дотримувались педагогічні коледжі, які з часом отримали назву інститутів і коледжів вищої освіти.

Більшість ж студентів, які ставали вчителями, здобували педагогічну освіту після закінчення університетського курсу навчання на однорічному курсі педагогічної підготовки. За даними Л.Пуховської, за однорічною програмою на базі вищої освіти професією вчителя оволодівали 70% студентів-майбутніх учителів [1, 83]. У 50-70-ті роки ХХ століття однорічний курс навчання для випускників університетів будувався лише як курс професійно-педагогічної підготовки. Роботу педагогічних відділень часто піддавали критиці за відрив від потреб школи, надмірний теоретичний характер змісту навчання, недостатню практичну підготовку. 17 навчальних тижнів відводились на теоретичну підготовку і 13 – на педагогічну практику [1, 14]. У цей період у структурі курсу на здобуття сертифікату з педагогіки розмежування між періодами підготовки у навчальному закладі та у школі було герметичним і хронологічно, і з огляду на організацію навчального процесу. Після вступу на курс навчання студенти проходили навчання впродовж семестру на педагогічному відділенні навчального закладу, що переривалось лише відвідуванням “показових” уроків у школах, де застосовувались, як вважалося, ефективні підходи, методи і форми навчальної діяльності. Блочна практика у школі, здобуття студентами практичного досвіду навчально-виховної діяльності, також звичайно тривала протягом семестру і передбачала “повне занурення” у навчальний процес, а влітку студенти повертались до університету до підготовки до теоретичного екзамену з філософії, психології, соціології та історії, а також із охорони здоров'я та методики викладання.

Реформи кінця 80-х-90-х років ХХ ст. здійснювались під гаслом, що школи мають відігравати провідну роль у професійно-педагогічній підготовці вчителів, що